

УДК 37.01:94(477.53)«19»

[https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-12\(40\)-1106-1116](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-12(40)-1106-1116)

Клевака Леся Петрівна кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри психології та педагогіки, Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», м. Полтава, <https://orcid.org/0000-0001-6924-8221>

Шевчук Вікторія Валентинівна кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології та педагогіки, Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», м. Полтава, <https://orcid.org/0000-0001-7101-7617>

Гресь Катерина Олексіївна асистент кафедри психології та педагогіки, Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», м. Полтава, <https://orcid.org/0009-0005-9502-3663>

ДІЯЛЬНІСТЬ ДИТЯЧИХ МАЙДАНЧИКІВ В ПОЛТАВСЬКІЙ ГУБЕРНІЇ НА ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ

Анотація. У статті особливу увагу приділено виникненню дитячих майданчиків як одного з типів закладів для дітей дошкільного віку. Висвітлено особливості діяльності дитячих майданчиків в Полтавській губернії на початку ХХ століття. Установлено, що головною метою діяльності дитячих майданчиків було виховання гармонійно розвиненої особистості через гру, працю, навчання та спілкування в колективі. Висвітлено особливості роботи дитячих майданчиків, включаючи педагогічні прийоми, методи та форми дозвілля і освіти дітей. Висвітлено роль дитячих майданчиків у соціалізації, фізичному, розумовому, трудовому та естетичному розвитку вихованців.

Проаналізовано діяльність дитячих майданчиків м. Полтава, серед яких Кобищанський, Островський та майданчик у Павленківському саду. Наведено статистичні дані про кількість вихованців, розклад занять, типи ігор та освітніх заходів. Зазначено, що педагоги активно впроваджували методику Ф. Фребеля та використовували фізичні вправи, гімнастику за системою Лесгафта та Соколіної. Особлива увага приділялася музичному вихованню, творчим заняттям і роботі з дітьми з особливими освітніми потребами, що свідчить про зародження інклюзивного підходу в освіті.

Розкрито, що заняття на дитячих майданчиках проводилися за розробленими вихователями планами, які включали фізичну активність, пізнавальні бесіди, творчі завдання, ігри та прогулянки. Досліджено, що дітей поділяли на вікові групи: 5–7 років; 8–10 років; 11–13 років. Діти молодшого

віку («пісочники») не включалися до загального обліку та здебільшого займалися простими іграми в піску.

Детально описано форми освітньої діяльності, серед яких бесіди, які поєднувалися з демонстрацією дитячих робіт, казками, дослідами; творчі завдання з малювання, ліплення, виготовлення іграшок, індивідуальною роботою дитини над власними проектами; прогулянки та екскурсії; рухливі ігри; гімнастика за методикою Лесгафта та Соколіної, з використанням прапорців, паличок, стрічок; праця на городі, яка включала вирощування дитьми овочів, догляд за рослинами, вивчення правил збирання та зберігання врожаю; музичне виховання, адже спів допомагав розвивати мовлення, слух, почуття ритму та привчав дітей до спільної діяльності. Вихователі акцентували на моральному та природознавчому вихованні, використовуючи літературні тексти, казки та спостереження за природою.

На дитячих майданчиках активно використовували ідеї Фрідріха Фребеля: навчання через гру, творчість, практичну діяльність. Важливим напрямом роботи було педагогічне просвітництво батьків, що сприяло популяризації ідей дошкільного виховання серед населення.

Стаття підкреслює важливість дитячих майданчиків як інноваційного простору для виховання та навчання, який сприяв соціалізації, розвитку творчих здібностей, фізичного здоров'я та інтелекту дітей.

Ключові слова: дошкільна освіта, дитячі майданчики, діти дошкільного віку, Полтавська губернія, освітні традиції.

Klevaka Lesia Petrivna Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor at the Department of Psychology and Pedagogy, National University "Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic", Poltava, <https://orcid.org/0000-0001-6924-8221>

Shevchuk Victoria Valentynivna Candidate of Psychological Sciences, Associate Professor, Associate Professor at the Department of Psychology and Pedagogy, National University "Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic", Poltava, <https://orcid.org/0000-0001-7101-7617>

Hres Kateryna Oleksiivna Assistant of the Department of Psychology and Pedagogy, National University "Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic", Poltava, <https://orcid.org/0009-0005-9502-3663>

ACTIVITIES OF CHILDREN'S PLAYGROUNDS IN POLTAVA GOVERNANCE AT THE BEGINNING OF THE 20TH CENTURY

Abstract. The article pays special attention to the emergence of playgrounds as one of the types of facilities for preschool children. The peculiarities of the

activities of children's playgrounds in the Poltava province at the beginning of the 20th century are highlighted. It was established that the main goal of the activities of children's playgrounds was the education of a harmoniously developed personality through play, work, study and communication in the team. Features of the operation of playgrounds, including pedagogical methods, methods and forms of children's leisure and education are highlighted. The role of playgrounds in socialization, physical, mental, labor and aesthetic development of pupils is highlighted.

The activity of children's playgrounds was analyzed. Poltava, including Kobyschchanskiy, Ostrovskiy and the playground in Pavlenkivsky garden. Statistical data on the number of pupils, the schedule of classes, types of games and educational activities are provided. It is noted that teachers actively implemented the methodology of F. Froebel and used physical exercises, gymnastics according to the system of Lesgaft and Sokolina. Special attention was paid to musical education, creative activities and work with children with special educational needs, which indicates the emergence of an inclusive approach in education.

It was revealed that classes on playgrounds were conducted according to plans developed by educators, which included physical activity, cognitive conversations, creative tasks, games and walks. It was investigated that children were divided into age groups: 5–7 years; 8–10 years; 11–13 years old. Younger children ("sand children") were not included in the general record and mostly engaged in simple games in the sand.

Forms of educational activity are described in detail, including conversations that were combined with demonstrations of children's works, fairy tales, and experiments. Creative tasks of drawing, sculpting, making toys, individual work of the child on his own projects; walks and excursions. Movement games and gymnastics according to the method of Lesgaft and Sokolina, using flags, sticks, ribbons. The work in the garden is important, which included the children growing vegetables, taking care of plants, learning the rules of harvesting and storing the harvest. Musical education was carried out, because singing helped to develop speech, hearing, sense of rhythm and taught children to joint activities. Educators emphasized moral and natural science education, using literary texts, fairy tales and observations of nature.

Friedrich Froebel's ideas were actively used on playgrounds: learning through play, creativity, and practical activities. An important area of work was the pedagogical education of parents, which contributed to popularizing the ideas of preschool education among the population.

The article emphasizes the importance of playgrounds as an innovative space for upbringing and learning, which contributed to the socialization, development of creative abilities, physical health and intelligence of children.

Keywords: preschool education, playgrounds, children of preschool age, Poltava province, educational traditions.

Постановка проблеми. Дослідження діяльності дитячих майданчиків у Полтавській губернії на початку ХХ століття є важливим з огляду на зростаючий інтерес до історії розвитку освіти і виховання в Україні. Ці майданчики були одними з перших соціальних ініціатив, спрямованих на створення організованого середовища для дозвілля, навчання та виховання дітей, особливо в умовах швидкої урбанізації та соціальних змін.

Полтавська губернія, як один із культурних центрів України, відіграла значну роль у впровадженні інноваційних форм роботи з дітьми. Вивчення діяльності дитячих майданчиків дає змогу не лише зрозуміти особливості соціально-педагогічної діяльності того часу, а й простежити витоки сучасних підходів до організації простору для дітей.

Актуальність теми також зумовлена потребою у висвітленні локальних аспектів освітньо-виховної діяльності, які нерідко залишаються поза увагою сучасних дослідників. Аналіз досвіду Полтавської губернії початку ХХ століття дозволяє побачити, як локальні ініціативи впливали на формування загальноукраїнських тенденцій у сфері дошкільної освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На початку 90-х років ХХ століття активізувалося проведення історико-педагогічних досліджень процесу становлення і розвитку дошкільної освіти на теренах України. Різним аспектам історії дошкільної освіти були дисертаційні дослідження О. Алмакаєвої, І. Апрелевої, О. Березіної, О. Бобак, С. Васильєвої, Л. Вергазової, Л. Гаращенко, О. Донченко, В. Євтушенко, Т. Єськової, В. Замороцької, О. Корх-Черби, Н. Кравець, Т. Куліш, Н. Лазарович, О. Літченко, С. Лозинської, Л. Меленець, В. Мусієнко, Н. Озерна, С. Попиченко, В. Розгон, В. Сергєєвої, Ю. Сирова, Т. Слободянюк, Т. Степанової, Н. Туренко, І. Улюкаєвої, Т. Філімонової, Н. Фроленкової, А. Чаговець, В. Чернявської, М. Ярушак, В. Яценко та інших. Частина досліджень були присвячені історії дошкільної освіти в окремих регіонах України (Л. Антонюк, А. Бубін, О. Венгловська, Н. Гарань, А. Герасимчук, Т. Головань, С. Дітковська, Г. Рего, Л. Ходаковська, І. Цюпак, В. Щербина) [3]. Дослідники підкреслюють важливість вивчення історії дошкільної освіти в Україні, адже це дозволяє: зрозуміти витоки та розвиток педагогічних ідей, простежити формування підходів і методик, які використовуються й сьогодні; дослідити умови, у яких створювалися перші дошкільні заклади, розкрити зв'язок між освітніми практиками та потребами суспільства; зберегти кращі практики та ідеї, які можуть бути адаптовані до сучасних умов; виявити внесок окремих діячів на розвиток дошкільної освіти.

Незважаючи на велику кількість досліджень у цій сфері [3], все ще існує потреба в детальному вивченні становлення та розвитку дошкільної освіти в окремих регіонах нашої країни. Багато науковців зазначають, що актуальними залишаються питання вивчення регіональних особливостей здійснення дошкільної освіти, унікальних рис української педагогіки.

Мета статті – дослідження діяльності дитячих майданчиків у Полтавській губернії на початку ХХ століття, зокрема їх організаційних особливостей, соціально-виховної функції та впливу на розвиток дітей і громади.

Виклад основного матеріалу. У першій половині ХІХ століття на теренах України, як і в інших країнах, розпочинаються суттєві зрушення. Швидкими темпами розвивалися промисловість та сільське господарство. У соціальній сфері головним наслідком такого зрушення стало зростання робітничого класу. Виникає потреба в нагляді за дітьми працюючих матерів. Змінюється думка про роль жінки в суспільстві, посилюється громадська активність щодо відкриття закладів жіночої освіти та мотивації жінок до здобуття освіти та здійснення подальшої педагогічної діяльності у ролі виховательок [6, с. 843]. У зв'язку з цим створюються спеціальні заклади: дитячі притулки, ясла-притулки, дитячі майданчики та перші садочки.

Передумовою виникнення й розвитку суспільної дошкільної освіти стала активізація соціально-політичного життя в Україні. Одним із напрямів суспільного руху того часу був суспільно-педагогічний напрям. У суспільстві збільшився інтерес до проблем формування особистості, навчання та виховання юного покоління. Суспільно-педагогічний рух кінця ХІХ століття стимулював інтерес до виховання дітей дошкільного віку. Дитячі установи, які виникають, з одного боку мали дати змогу жінці сполучати працю та материнство, а з іншого – сприяти правильному розвитку, виховання дітей, підготовці їх до школи [5, с. 26-27].

Вивчення та узагальнення науково-педагогічних джерел дозволяє констатувати, що розвитку питань теорії та практики дошкільної освіти сприяли різноманітні педагогічні товариства, котрі були створені в кінці ХІХ – на початку ХХ століття в Києві. До зазначених товариств належало Київське товариство народних дитячих садків і Фребелівське педагогічне товариство [6, с. 845-846]. Значно зрушило і піднесло справу дошкільного виховання Київське товариство народних дитячих садків, засноване у 1907 р., яке заповзято відкривало дитячі установи для дітей по всій країні. Чималу роль у піднесенні дошкільного виховання відіграло засноване ним перше періодичне видання – журнал «Дошкільне виховання» (1911–1917 рр.). Опубліковані у журналі статті були дуже різноманітними за своєю тематикою і мали як теоретичний, так і практичний характер [5, с. 27]. Майже кожен номер журналу містив інформацію про дитячі садки за кордоном, а також статті зарубіжних авторів з різних проблем виховання дітей дошкільного віку [5, с. 30]. У цьому журналі за 1913 рік йдеться про роботу дитячого літнього майданчика у м. Полтава.

Дослідниця І. Улюкаєва у своїх наукових розвідках зауважує, що серед різних типів закладів для дітей дошкільного віку на початку ХХ століття варто виділити дитячі майданчики. В Україні вони функціонували сезонно, пере-

важно влітку. Їх основною метою було організувати дозвілля, виховання та оздоровлення дітей. Такі майданчики могли вмішувати від 100 до 150 дітей і зазвичай розташовувалися в парках чи садах. Вони поділялися на платні, призначені для дітей із заможних сімей, та безкоштовні – для дітей із малозабезпечених родин. На майданчиках проводили різноманітні заходи: ігри, читання, освітні бесіди, вивчення віршів та пісень, заняття з ручної праці, малювання і ліплення. Організовували також екскурсії, прогулянки та дитячі свята. Виховною роботою займалися педагоги, серед яких було багато так званих «фребелівок» – виховательок, спеціалізованих на роботі з дошкільниками. Дитячі майданчики набули значної популярності і були створені в багатьох містах України. Зокрема, перший такий майданчик у Києві було відкрито в 1892 році на Володимирській гірці [7, с. 140].

У Полтаві на початку ХХ ст. діяли декілька дитячих майданчиків в різних частинах міста. Серед найбільш відомих, згідно архівних джерел: дитячі майданчики Кобищанський, Островський, майданчик у Павленківському саду. Виникають майданчики й в інших повітових містах Полтавської губернії.

Відповідно до чинних педагогічних інструкцій, дитячі майданчики створювалися для організації рухливих ігор на свіжому повітрі, а також для розумового, фізичного, трудового й естетичного виховання. Вони сприяли формуванню вольових якостей і дисципліни у дітей. Майданчики працювали безкоштовно щодня, за винятком суботи, і функціонували не менше трьох годин на день. Якщо кількість дітей на майданчику не перевищувала 100, повіт оплачував роботу одного вихователя, а якщо дітей було більше – вихователю надавали помічника.

На заняттях діти поділялися на вікові групи: 5–8 років, 8–10 років, 10–12 років і 12–14 років. Часто серед дітей 9–10 років траплялися ті, які ще не мали базової освіти. Різновікові групи мали свої переваги: старші діти навчали молодших, допомагали їм виконувати завдання, грали з ними, слідкували за іграми в піску й удосконалювали свої навички взаємодії з іншими дітьми різного віку та статі.

Заняття на майданчиках проводилися двічі на день: з 9:00 до 12:00 та з 17:00 до 19:00. Зазвичай день починався так: старша група брала участь у заняттях, середня – грала в ігри, а молодша – займалася в піску. Після завершення занять частина дітей старшої групи грали в скраклі, кеглі, крокет чи м'яч, дівчатка обшивали ляльок. З 10:00 до 11:00 проводилися заняття з іншими групами, а з 11:00 до 12:00 усі діти брали участь у різноманітних іграх і співали [2, с. 63].

У діяльності полтавських дитячих майданчиків ігри відігравали важливу роль. Їх поділяли на три основні типи: ігри для двох; ігри, які вимагали колективної участі без поділу на команди-суперники; ігри зі співами та ритмічними рухами. Перша група ігор сприяла розвитку почуття відповідальності, спільності інтересів, соціальної взаємодії, шляхетного змагання, а також

уваги. Друга група була орієнтована на вдосконалення спритності, сили та різноманітних рухових навичок. Третя група розвивала почуття ритму, музичний слух і мислення завдяки ритмічним рухам. На майданчиках використовували також ігри без співів, зокрема: «Собака і заєць», «День і ніч», «Будинок», «Кіт і мишка», «Хустинка» тощо. Серед ігор зі співами популярними були «Ходить гарбуз по городу», «Теремок», «Горобчики», «Жито» та ін. Улюбленими залишалися ігри з наслідуванням: «Зайчєня», «Кіт та миші», «Горобчики» тощо. Крім того, діти із задоволенням грали в ігри-казки, наприклад, «Червона шапочка», «Ріпка», «Кіт, лисиця і півень» [2, с. 63-64].

13 червня 1914 року у м. Полтава відкрили *Кобищанський дитячий майданчик*, який складався з двох ігрових зон для ігор у скраклі, кеглі, крокет тощо, кімнати гігієни, а також приміщення для зберігання речей та навчальних матеріалів. Майданчик працював двічі на день, переважно для дітей із сімей прачок, торговок і робітників. До складу персоналу входили вихователь і його помічник. Згідно зі звітами, значна частина дітей мала низький рівень розумового розвитку. Тому особливе значення надавали освітнім бесідам, читанню, розвитку дрібної моторики, уваги, пам'яті, мислення й уяви. Заняття з творчості, такі як малювання, ліплення, конструювання, аплікація та співи, сприяли пробудженню здібностей дітей до різних видів діяльності.

Бесіди організовувалися відповідно до принципів послідовності, системності та поступовості: від простого до складного, із прив'язкою до реального життя. Темі бесід охоплювали явища живої та неживої природи, при цьому активно застосовували наочність. Спостереження за природою часто викликали у дітей питання, які обговорювалися з вихователем. Завершувалися ці бесіди виготовленням тематичних дитячих робіт, що закріплювали отримані знання. У звітах майданчика зазначалося, що бесіди були ефективними, адже навчання приносило результати: «не на кам'янистий ґрунт падали зерна» [1]. Особливий підхід застосовували до двох хлопчиків із розумовою відсталістю, які також відвідували майданчик. Їх виховували й навчали за спеціальними методиками, що позитивно впливало на їхній розвиток завдяки взаємодії з іншими дітьми. Це перші зафіксовані в архівних документах згадки про інклюзивні групи, в яких поруч зі здоровими дітьми освіту отримували діти з порушеннями здоров'я.

У неділю під керівництвом педагогів проводилися тематичні екскурсії природничого спрямування, які виступали однією з форм організації навчального процесу. Серед них були такі теми: «Монастирський ліс», «Інститутський гай», «Річка Ворскла», «Польові роботи», «Пори року», «Літо» тощо.

Важливим напрямом роботи вихователів була педагогічна просвіта батьків. З цією метою організовувалися освітні бесіди щодо виховання і навчання дітей, а також обговорювалися проблеми жорстокого поводження з ними.

Згідно зі статистичними даними, майданчик відвідували 320 дітей (175 хлопчиків і 145 дівчаток). Протягом червня-липня 1914 року було зафіксовано 5 480 відвідувань: 3 109 хлопчиками та 2 371 дівчинкою. У середньому щодня майданчик відвідувало 80 дітей, із яких 46 були хлопчиками і 34 дівчатками [2, с. 64].

Островський дитячий майданчик у Полтаві розпочав роботу 11 липня 1914 року й об'єднував 293 вихованців (112 хлопчиків і 184 дівчинки). Сюди приходили діти з малозабезпечених родин. Уранці проводилися освітні бесіди, гімнастика, заняття з малювання, рукоділля, аплікації та ліплення. Увечері відбувалися рухливі ігри, ігри зі співами та хоріві співи.

Архівні дані свідчать, що на цьому майданчику освітні бесіди, присвячені тваринам і птахам, доповнювалися читанням казок та оповідань, наприклад, «Бджілка на розвідці», «Пташині гнізда», «Перепілка», «Розорені гнізда». У межах творчих занять старші діти виготовляли фриз на теми «Приліт ластівок» і «Рельєф пасіки», а молодші ліпили з глини пташині гнізда, пташок і яйця. Цей майданчик працював до 13 серпня 1914 року [4].

Ще один, відкритий 5 червня 1915 року *дитячий майданчик у Павленківському саду* Полтави, за 53 робочі дні відвідало 327 дітей віком від 5 до 13 років (158 хлопчиків і 169 дівчаток). З них 177 вихованців були єврейської національності, і лише 15 дітей належали до забезпечених верств населення, решта – до малозабезпечених родин.

У навчальному процесі дітей поділяли на три вікові групи: 5–7 років, 8–10 років і 11–13 років. Малюків до 5 років, яких називали «пісочниками», не включали до загальної кількості вихованців. Заняття на майданчику проводили за чітким планом. Ранковий розпорядок включав гімнастику, освітню бесіду, навчальну працю та ознайомлення з новою грою. Увечері діти займалися гімнастикою, грали з іграшками, рухливі ігри та ігри в парах. Щонеділі організовували освітні прогулянки та пізнавальні екскурсії. Навчальний матеріал подавався через розповідь, яка супроводжувалася бесідою з використанням ілюстрацій, демонстрацією дитячих робіт, експериментами, а потім закріплювався через ігри та пісні. Наприклад, після бесіди про дерева діти замальовували листя, розфарбовували його літніми й осінніми кольорами, виготовляли паперові аплікації. Основою для бесід слугували не лише запитання дітей, а й спеціально підготовлені розповіді, такі як «Казка про бджілку-мохнатку», «Три розповіді про їжачка», «Ріпка», «Історія одного хлібного зернятка» та інші. Діти також вигадували власні казки, наприклад, «Чому у в'яза і дуба листочки, а у сосни та ялинки голки?» або «Незадоволене дерево». Часом проводилися «Дні іграшки», коли діти займалися тим, що їм подобалося. Дівчатка шили одяг для ляльок, плели кошики, вирізали з паперу, малювали чи ліпили, а хлопчики майстрували меблі, клеїли іграшки, будували будинки для ляльок або виготовляли вироби зі сірникових коробок [2, с. 65]. У разі порушень дисципліни вихователі читали

дітям повчальні оповідання, вважаючи, що образи літературних героїв діють ефективніше за покарання.

Музичне виховання займало важливе місце, і співи вважалися його основним інструментом. Діти співали щонайменше 30 хвилин щодня. Серед улюблених пісень були: «Між грою та працею», «Діти в школу збирайтесь», «Пахне сіном над луками», «Стоїть гора висока», «Соловейко», «Задумала господиня раптом розбагатіти» та інші. Під час співів розвивалися музичний слух, пам'ять, почуття ритму, а також покращувалася мова через чітку вимову звуків і складів [4].

Фізичне виховання та гімнастика на дитячих майданчиках базувалися на системі Лесгафта та Соколіної. Фізичне виховання дітей за методикою Петра Лесгафта ґрунтувалося на гармонійному розвитку фізичних, моральних і розумових здібностей дитини. Його система базувалася на принципах природовідповідності, активності дітей в освітньому процесі, інтеграції фізичних вправ у загальну педагогічну діяльність. У 1874 році виходить його праця «Основи природної гімнастики», в якій П. Лесгафт узагальнив практичний досвід гімнастичних занять. На думку автора, варто заохочувати командні ігри, які сприяють розвитку спритності, швидкості, реакції дітей. Гімнастика як комплекси вправ для розвитку гнучкості, координації та витривалості. Обов'язковими є прогулянки на природі, що сприяють оздоровленню та фізичному загартуванню. Фізичне виховання за методикою Соколіної відіграло важливу роль у розвитку дітей дошкільного віку того часу, оскільки воно сприяло гармонійному фізичному та психоемоційному розвитку. Основу цієї методики складала ідея використання природних і доступних дітям форм рухової активності, що відповідали їхнім віковим особливостям. За методикою Соколіної важливими є: марширування та ходьба в такт зі співами, що розвивало почуття ритму й дисципліну; стрибки через мотузку, які зміцнювали м'язи ніг і розвивали витривалість; вільні рухи: діти виконували вправи під музику, що сприяло координації рухів; вправи з предметами: використання прапорців, прикрашених квітами чи стрічками, сприяло розвитку дрібної моторики та творчих здібностей; ігрові естафети та змагання, які виховували у дітей почуття товарищескості й стимулювали фізичну активність. Для занять з фізичної культури, гімнастики та ігор майданчик на 150 дітей забезпечували різноманітним інвентарем: м'ячами різного розміру й кольору, крокетами, більбоке, скакалками, іграшками для гри в піску [4].

Дітей також залучали до праці на городі, вирощуючи горох, редис, моркву, буряк тощо. Педагоги проводили бесіди про догляд за рослинами, правильне збирання й зберігання врожаю. Організовували походи до пасік, хуторів, ставків і річок, після яких діти під керівництвом вихователя створювали моделі відвіданих місць [1].

28 липня 1915 року дитячий майданчик у Павленках відвідали учасники літніх педагогічних курсів, які прослухали доповідь про систему Ф. Фребеля та оглянули дитячі роботи й ілюстрації до освітніх бесід [2, с. 65]. Зауважимо, що у цей період європейська дошкільна педагогіка зазнала значного впливу системи виховання дітей, розробленої Ф. Фребелем. У 60-х роках XIX століття – на початку XX століття його педагогічні ідеї стали надзвичайно популярними на українських теренах. Основним напрямом цієї системи було суспільне виховання дітей дошкільного віку. Зокрема, у Полтавській губернії дошкільна освіта активно інтегрувала підходи Ф. Фребеля. Наукові дослідження показують, що організація занять за методикою Ф. Фребеля повністю залежала від вихователя, який самостійно визначав план і структуру занять. До програми входили освітні бесіди, ігри, співи, гімнастика, ручна праця (шиття, ліплення, малювання), прогулянки та екскурсії. Всі ці заходи проводилися тією мовою, якою спілкувалися діти. Особливу увагу приділяли рухливим іграм, заняттям-іграм із «дармами» та ручній праці, зокрема виготовленню виробів із паперу чи природних матеріалів. Важливим аспектом було й те, що педагоги сприяли виданню книг для домашнього читання [5, с. 41; 8, с. 26-27]. Ідеї Фрідріха Фребеля заклали первні для формування системи дошкільної освіти в Україні. Вони сприяли розвитку інтегрованого підходу до виховання, що поєднує гру, творчість, працю й пізнання, а також виховання любові до природи та соціальних цінностей. Завдяки цим ідеям дошкільна освіта в Україні набула гуманістичного та особистісно-орієнтованого характеру, який зберігається й донині.

Висновки. Діяльність дитячих майданчиків у Полтавській губернії на початку XX століття мала важливе значення для формування системи дошкільної освіти. Вони стали першими спробами створення організованого середовища для розвитку дітей, поєднуючи педагогічні ідеї Фрідріха Фребеля, освітні інновації та практичні підходи до виховання. Завдяки цим майданчикам тисячі дітей мали можливість гармонійно розвиватися, готуючись до подальшого життя та навчання. Майданчики мали на меті не лише зайняти дітей, а й забезпечити їхню фізичну, інтелектуальну та моральну освіту.

Перспективою подальших досліджень можуть стати питання участі земств, громадських організацій чи благодійників у розвитку дитячих майданчиків; визначення ролі дитячих майданчиків у розвитку неформальної освіти як місця навчання через гру, організації творчих заходів або раннього розвитку; висвітлення особливостей формування національної ідентичності у дітей через засвоєння місцевих традицій, народних ігор та культурних звичаїв, які пропагувалися під час перебування на дитячих майданчиках; вивчення особливостей розвитку дитячих майданчиків у Полтавській губернії у порівнянні з іншими губерніями.

Література:

1. Гармаш В. Становлення та розвиток дошкільного виховання у Полтаві кінця XIX – початку XX ст. *Край*. 2013. №.111 (липень). С. 11–14.
2. Гришко О.І., Клевака Л.П. Становлення і розвиток дошкільної освіти в Полтавській губернії (перша половина XIX – початок XX століття). *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. Кропивницький : ЦДПУ ім. В. Винниченка, 2017. Вип. 159. С. 61-69.
3. Дисертації з питань освіти (1991–2021): наук.-допом. бібліогр. покажч. / [упоряд.: Пономаренко Л.О., Зоріна Н.Є., Коваленко С.Г., Кропачева Н.М., Павленко Т.С. ; наук. ред. Пономаренко Л.О.; бібліогр. ред. Пономаренко Л.О.]; НАПН України, ДНПБ України ім. В.О. Сухомлинського. Вінниця: Твори, 2022. 1099 с.
4. Інструкція з облаштування дитячих майданчиків. *Державний архів Полтавської області*. Ф.971, О.1, С.1. Листування комітету охорони здоров'я єврейського населення у м. Зіньків, Полтавської губернії, 1916–1917.
5. Кушнір В. Питання програмного забезпечення дошкільних навчальних закладів XIX – початку XX ст. *Історико- педагогічний альманах*. 2016. № 2. С. 41–46.
6. Танько Т.П., Тарарак Н.Г. Розвиток дошкільної освіти України в кінці XIX – на початку XX століття. *Spiritual-intellectual upbringing and teaching of youth in the 21st century*. 2022. № 4. Р. 843-846.
7. Улюкаєва І.Г. Історія дошкільної педагогіки: підручник. Харків : Вид-во «Діса плюс», 2016. С. 140.
8. Улюкаєва І.Г. Світанок дошкільної освіти в Україні. *Дитячий садок. Управління*. 2017. №5. С. 26-32.

References:

1. Harmash, V. (2013). Stanovlennia ta rozvytok doshkilnoho vykhovannia u Poltavi kintsia XIX– pochatku XX st. [Formation and development of preschool education in Poltava in the late nineteenth and early twentieth centuries]. *Kray*, (111), 11-14 [in Ukrainian].
2. Hryshko, O.I. & Klevaka, L.P. (2017). Stanovlennia i rozvytok doshkilnoi osvity v Poltavskii hubernii (persha polovyna XIX – pochatok XX stolittia). [Formation and development of preschool education in the Poltava province (first half of the 19th - beginning of the 20th century)]. *Naukovi zapysky. Serii: Pedagogichni nauky*. Kropyvnytskyi, (159), 61-69 [in Ukrainian].
3. Dysertatsii z pytan osvity (1991–2021) [Dissertations on Education (1991–2021)]: nauk.-dopom. bibliohr. pokazhch./ [uporiad.: Ponomarenko L.O., Zorina N.Ie., Kovalenko S.H., Kropocheva N.M., Pavlenko T.S.; nauk. red. Ponomarenko L.O.; bibliohr. red. Ponomarenko L.O.]; NAPN Ukrainy, DNPB Ukrainy im. V.O. Sukhomlynsko. Vinnytsia: Tvory, 2022, 1099 [in Ukrainian].
4. Instruktiiia z oblashtuvannia dytiachykh maidanchykyv (1916-1917). [Instruction on the arrangement of children's playgrounds]. *Derzhavnyi arkhiv Poltavskoi oblasti*. F.971, O.1, S.1. Lystuvannia komitetu okhorony zdorovia yevreiskoho naseleattia u m. Zinkiv, Poltavskoi hubernii [in Ukrainian].
5. Kushnir, V. (2016). Pytannia prohramnoho zabezpechennia doshkilnykh navchalnykh zakladiv XIX – pochatku XX st. [Problems of Software of Preschool Educational Institutions of the 19th and early 20th Centuries]. *Istoryko-pedahohichniy almanakh*, (2), 41–46 [in Ukrainian].
6. Tanko, T.P. & Tararak, N.H. (2022). Rozvytok doshkilnoi osvity Ukrainy v kintsii KhKh – na pochatku KhKh stolittia. [The development of preschool education in Ukraine at the end of the 19th and the beginning of the 20th century.]. *Spiritual-intellectual upbringing and teaching of youth in the 21st century*, (4), 843-846 [in Ukrainian].
7. Uliukaieva, I.H. (2016). Istoriia doshkilnoi pedahohiky [History of preschool pedagogy]: pidruchnyk. Kharkiv : Vyd-vo «Disa plus», 140 [in Ukrainian].
8. Uliukaieva, I.H. (2017). Svitanok doshkilnoi osvity v Ukraini [The dawn of preschool education in Ukraine]. *Dytiachyi sadok. Upravlinnia*, (5), 26-32 [in Ukrainian].